

EUROPEIZÁCIA AKO OTÁZKA ZDIEĽANÝCH SOCIÁLNYCH PRIORÍT ... alebo... O LOKÁLNYCH RIEŠENIACH GLOBÁLNYCH PROBLÉMOV

REPKOVÁ KVETOSLAVA

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Abstrakt

V príspevku sa v krátkosti zaoberáme uplatňovaním tradície (mechanizmu) „Európskych rokov“, ktoré slúžia na zdieľanie sociálnych priorít v európskom priestore a sú konkrétnou formou procesu europeizácie (v zmysle hesla „Lokálne riešenia globálnych problémov“). Predstavujeme uplatňovanie princípu kontinuity jednotlivých Európskych rokov. Tento bližšie dokumentujeme na dobrovoľníctve podporujúcom aktívne občianstvo ako priority, ktorá má svoje odborné súvislosti v agende boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu (Európsky rok 2010), aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami (Európsky rok 2012) a premietne sa aj v rámci Európskeho roku občianstva, ktorý je vyhlásený na rok 2013.

Kľúčové slová

„Európske roky“, europeizácia, dobrovoľníctvo, aktívne starnutie.

Abstract

Implementation of a tradition of the „European Years“ as a basis for sharing some common social priorities in the Europe, lies in the core of the article. The European Years' tradition is one way of the Europeanisation process (following the password „Local solutions of global problems“). The author focuses particularly on a principle of continuity of the European Years. Agenda on volunteering which supports active citizenship is presented to document interlinks among agendas on combating poverty and social exclusion (European Year 2010), active ageing and solidarity between generations (European Year 2012) and the announced agenda on the European citizenship for the European Year 2013.

Key words

„European Years“, europeanisation, volunteering, active ageing.

Úvod

Problematika europeizácie sa môže premietat' do sociálnej práce, osobitne do vzdelávania v sociálnej práci, rozličným spôsobom. Môže ísť o uznanie globálneho rozmeru sociálnych problémov, ktorým v súčasnosti čelia európske krajiny, a to bez ohľadu na skutočnosť, aký typ sociálneho štátu, vrátane postavenia sociálnych pracovníkov a pracovníčok v ňom⁵⁹, uplatňujú. (Repková, 2008) Tieto problémy a rozličné typy sociálnych rizík sa reflektujú ako priority v obsahu sociálnej politiky realizovanej na rozličných úrovniach (medzinárodnej, národnej, regionálnej, lokálnej), rozličnými aktérmi (napr. štátne orgány, samospráva, občianske združenia, záujmové a profesijné združenia) a rozličnými spôsobmi (napr. dávkové schémy, poradenské a iné služby, svojpomoc, dobrovoľníctvo). Sociálno-politické priority sa následne premietajú do vzdelávacích kurikúl, čím zabezpečujú prepojenosť obsahu a foriem vzdelávania v pomáhajúcich disciplínach s konkrétnymi potrebami spoločnosti, jej skupín a jednotlivcov. V rámci europeizácie vo vzdelávaní sociálnych pracovníkov hrá nezastupiteľnú úlohu aj výmena praktických skúseností a príkladov vzdelávacích inštitúcií realizovaná buď na inštitucionálnej báze alebo vo forme individuálnych študentských mobilití.

⁵⁹ Všade tam, kde sa v ďalšom texte bude uvádzať pojem „sociálny pracovník“ a jeho skloňované tvary, budú sa myslieť osoby mužského i ženského pohlavia.

V príspevku sa budeme stručne venovať problematike europeizácie z hľadiska uplatňovania tradície tzv. „Európskych rokov“, ktorá stavia na *lokálnych riešeniach globálnych problémov*, teda na premietaní globálnych európskych agend do lokálne citlivých riešení. Tradíciou Európskych rokov sa komunikuje v priestore Európskej únie zdieľanie určitých agend, problémov ako kľúčových a spoločných pre celý európsky priestor smerom k mobilizácii krajín prijímať osobitné iniciatívy a výmenu skúseností na ich riešenie.⁶⁰ Osobitnú pozornosť budeme venovať uplatňovaniu princípu *kontinuity Európskych rokov*, ktorý vychádza z komplexnej povahy sociálnych problémov a ich vzájomných agendových súvislostí, čím sa zabezpečuje udržateľnosť iniciatív a úsilia vyvinutých v rámci jednotlivých Európskych rokov rámcem období, pre ktoré sú vymedzené. Uplatňovanie princípu kontinuity budeme dokumentovať na agende dobrovoľníctva a aktívneho občianstvo ako formy aktívneho starnutia, ktorá má svoje silné zázemie aj v edukačnom priestore pomáhajúcich disciplín.

1. Pojem europeizácia

Pre účely príspevku sme z rôznorodých vymedzení pojmu „europeizácia“ zvolili vymedzenie B. Sitterman⁶¹. Autorka ho definuje ako „...proces, ktorý obsahuje (a) tvorbu, (b) transfer a (c) inštitucionalizáciu formálnych a neformálnych pravidiel, politických paradigiem, štýlov, 'spôsobov, ako robiť veci' a zdieľaných túžob a noriem, ktoré sú najskôr definované a konsolidované na úrovni európskych politických procesov a potom inkorporované do priebehu domácej (národnej a nižšej) diskusie, politických štruktúr a verejných volieb.“ Aj keď sa zameranie jednotlivých Európskych rokov vníma ako niečo rozhodnuté z európskej úrovne a posunuté na národnú úroveň na implementáciu⁶², práve aspekt tvorivého výberu spôsobov napĺňania priorít ponúka jednotlivým krajinám širokú škálu volieb a uplatňovania vlastných, národne špecifických riešení a postupov. Tým sa zabezpečuje istá miera rovnováhy v rámci procesov určovania, smerovania a implementácie sociálnych programov sledujúcich stanovené priority.

2. Dobrovoľníctvo a aktívne občianstvo – príklad kontinuity Európskych rokov

Rok 2012 vyhlásil Európsky parlament a Rada za Európsky rok aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami (2012) (ďalej len „ERASSMG“). Na tomto mieste nepovažujeme za dôležité podrobne informovať o samotnom rozhodnutí a jeho obsahu. Skôr sa zameriame na súvislosť agendy aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami ako európskych sociálnych priorít pre rok 2012 s prioritami v rámci predchádzajúcich období, osobitne súvislosť s agendou dobrovoľníctva podporujúceho aktívne občianstvo, ktorej bol venovaný rok 2011. To, že principiálne nejde o nezávislé iniciatívy jednotlivých rokov, explicitne dokumentuje bod 10 Rozhodnutia Európskeho parlamentu a Rady o ERASSMG (2012). Uvádza sa v ňom, že tento rok „...by mal byť založený na odkaze Európskeho roka boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu (2010) a Európskeho roka dobrovoľníckych činností podporujúcich aktívne občianstvo (2011), a preto by sa mali podporovať synergie medzi týmito európskymi rokmi a Európskym rokom aktívneho starnutia a solidarity medzi

⁶⁰ Mechanizmus Európskych rokov sa uplatňuje takým spôsobom, že Európsky parlament a Rada prijímajú pre každý kalendárny rok rozhodnutie venovať ho nejakej konkrétnej problematike. Zároveň sa ustanovia podporné mechanizmy pre stanovovanie národných iniciatív a záväzkov v súvislosti s vyhlásenou vecnou prioritou, vrátane podpory finančnej.

⁶¹Sittermann, B.:

http://nez.uni-muenster.de/download/Sittermann_Literature_Review_Europeanisation_FINAL2006.pdf; [dostupné na internete 21. 04. 2012]

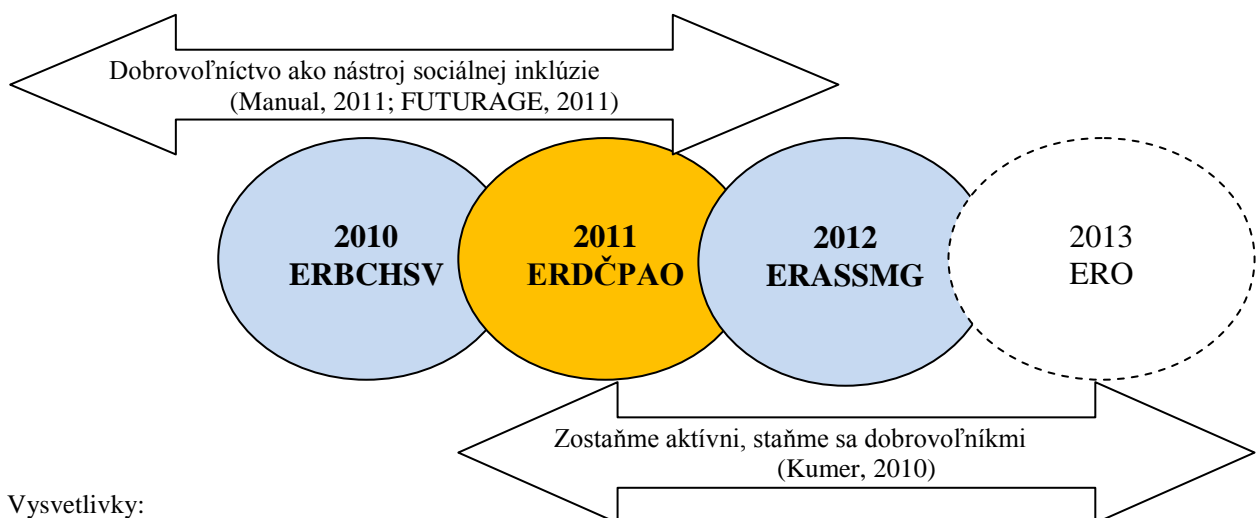
⁶² Pripomínáme, že procesné mechanizmy v Európskom parlamente a Rade zabezpečujú demokratickú účasť jednotlivých členských štátov pri prijímaní konkrétnych rozhodnutí.

generáciami (2012). (Rozhodnutie, 2011:246/6) Dobrovoľníctvo tak možno vymedziť ako spojovací článok kľúčových priorít boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu, podpory aktívneho občianstva a presadzovania filozofie aktívneho starnutia v kontexte medzigeneračnej solidarity. Dokumentujeme to na vybraných tézach, na ktorých sú jednotlivé Európske roky postavené a ktoré majú explicitné či implicitné súvislosti k problematike dobrovoľníctva a občianskej participácie.⁶³

- dôstojný život a aktívne zapájanie sa do života spoločnosti sú uznaným právom každého človeka,
- niektoré skupiny osôb, vrátane starších ľudí, výraznejšie ako iné čelia nebezpečenstvu chudoby a sociálneho vylúčenia a potláčania tohto práva,
- problémy chudoby a sociálneho vylúčenia majú mnohorozmerné podoby a súvisia s množstvom faktorov, okrem iného, aj s prístupom k možnostiam aktívneho občianstva,
- dobrovoľníctvo je jedným z kľúčových rozmerov aktívneho občianstva a demokracie; jeho hospodárskym aspektom je tvorba pracovných miest, sociálnym aspektom je podpora sociálneho pokroku a politickým – posilňovanie demokracie, občianstva a občianskej angažovanosti,
- podpora vytvárania kultúry aktívneho starnutia ako celoživotného procesu je hlavnou odpoveďou na otázky starnutia obyvateľstva a jeho vplyvu na európske sociálne modely,
- aktívne starnutie znamená, okrem iného, poskytovanie možností pre zapájanie sa do spoločenského života, a to aj prostredníctvom dobrovoľníctva.

Na inom mieste (Repková, 2012) sme princíp kontinuity Európskych rokov, s dôrazom na mediačnú pozíciu dobrovoľníckej participácie, znázornili nasledovne.

Obrázok 1: Dobrovoľníctvo ako spojovací článok priorít boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu, podpory aktívneho občianstva, aktívneho starnutia a európskeho občianstva

Vysvetlivky:

ERBCHSV (2010) – Európsky rok boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu (2010)

ERDČPAO (2011) – Európsky rok dobrovoľníckych činností podporujúcich aktívne občianstvo (2011)

ERASSMG (2012) – Európsky rok aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami (2012)

ERO (2013) – Európsky rok občianstva/občanov (2013)

Zdroj: Adaptované podľa Repková (2012)

⁶³ Ide o kombináciu vybraných článkov Rozhodnutí Európskeho parlamentu a Rady k Európskym rokom 2010, 2011 a 2012 s dôrazom na ich vecné prepojenia a kontinuitu.

Stále dôslednejšiemu uznávaniu pozície dobrovoľníckej participácie v rámci uplatňovania princípu kontinuity a vzájomnej súvislosti medzi sociálno-politickými prioritami tak, ako vyššie znázorňuje obrázok, zodpovedá aj chápanie autorov dokumentu „A Road Map for European Ageing Research“. Dobrovoľníctvo sa v ňom vymedzuje „...ako jedna z pozitívnych ciest ako v procese starnutia ľudí zostať aktívnym, ako prispievať spoločnosti a profitovať z príležitostí, ktoré sa tým poskytujú“. Považuje sa za jeden z kľúčových bodov sociálnej inklúzie, participácie v komunite a na trhu práce. (FUTURAGE, 2011:45) Predpokladáme, že „spojovacia misia“ dobrovoľníckej participácie nebude zásadným spôsobom prerušená ani v roku 2013, ktorý bol vyhlásený za Európsky rok občanov/občianstva (ERO 2013). Jeho misiou by malo byť zvýšenie povedomia obyvateľov Európy o ich európskych právach a zodpovedajúcich politikách a zvyšovanie benefitov z uplatňovania týchto práv za účelom podpory kohézie v európskom priestore a vzájomného porozumenia.⁶⁴ K napĺňaniu tejto misie sa nesporne dospeje aj podporou medzinárodného dobrovoľníctva a výmeny ako formy európskeho občianstva.

Kontinuita Európskych rokov a univerzitná edukácia v sociálnej práci – príklad dobrej praxe

V rokoch 2009-2011 bolo Slovensko zapojené do prestížneho Európskeho projektu INTERLINKS financovaného v rámci 7. Rámcového programu. Projekt bol zameraný na politiky zdravotných systémov a systémov dlhodobej starostlivosti o odkázané staršie osoby v Európe s cieľom hľadať účinné cesty ich popisovania, analyzovania a poskytovania solídnej evidencie pre rozhodovanie politických autorít na rozličných úrovniach v tejto oblasti. Projekt staval na aktívnej pozícii jednotlivých aktérov dlhodobej starostlivosti, vrátane starších odkázaných ľudí, a na maximálnom využívaní ich osobitnej pozície a potenciálu zlepšovať jeho fungovanie. Starších ľudí nevnímal len ako pasívnych užívateľov starostlivosti iných osôb (na formálnej či neformálnej báze), ale aj ako jej aktívny článok (napr. formou dobrovoľníctva starších ľudí). Všetky produkty projektu sú pre účely širšieho využitia sprístupnené na jeho webovej stránke.⁶⁵

V rámci projektu bol ustanovený Národný panel expertov/tiek, v ktorom bola, okrem iného, zastúpená aj Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove či Kancelária Svetovej zdravotníckej organizácie v Bratislave. Za účelom diseminovať poznatky a výstupové produkty projektu INTERLINKS, ale aj iných súvisiacich európskych projektov (napr. projektu ANED), a poskytovať tak podnety pre aktualizáciu študijných kurikúl na domácej akademickej pôde, vznikol z iniciatívy Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove následný projekt *Akademického turné „Capacity building for Long-Term care in Slovakia.“* Významným konceptualizačným rámcom pre organizovanie turné bol aj prebiehajúci Európsky rok aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami (2012) a jeho nadväznosť na výsledky dosiahnuté v rámci Európskeho roka dobrovoľníckych činností podporujúcich aktívne občianstvo (2011).

Pre účely projektu bol ustanovený projektový (lektorský) tím, ktorý v priebehu roka 2012 absolvuje minimálne tri intenzívne *diseminančné workshopy* na vybraných univerzitných pracoviskách Slovenska, s osobitným zameraním na študentov a študentky doktorandského štúdia v pomáhajúcich disciplínach. Akademické turné začalo diseminančným workshopom v máji 2012 na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove v spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Ďalší workshop sa

⁶⁴ Zdroj: http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/reading/multimedia/news/2011/08/20110811_en.htm [Dostupné na internete dňa 15.3.2012]

⁶⁵ Webová stránka projektu INTERLINKS: <http://interlinks.euro.centre.org>

uskutoční v septembri 2012 na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici s predpokladanou spoluprácou s Katolíckou Univerzitou v Ružomberku. Na prelome novembra a decembra 2012 sa predpokladá diseminačné stretnutie v Bratislave ako spojená iniciatíva pre vybrané univerzitné pracoviská západného Slovenska.

Za pridanú hodnotu projektu Akademického turné možno už v súčasnosti považovať nielen to, že sa postupne budujú, resp. posilňujú regionálne kapacity pre oblasť dlhodobej starostlivosti, ale aj to, že univerzitné pracoviská si postupne osvojujú túto agendu ako kľúčovú pre svoje vedecko-výskumné a edukačné zameranie. Už dnes sú známe ich zámery začlenenía agendy dlhodobej starostlivosti, aktívneho starnutia (a v tom kontexte aj dobrovoľníctva) do kurikúl doktorandského štúdia. Nemenej dôležitá je aj skutočnosť, že univerzitné pracoviská vstúpili na tento účel do intenzívnej spolupráce, a to nielen na medziuniverzitnej, ale aj medzisektorovej báze. Samotný fakt, že projekt Akademického turné je financovaný Kanceláriou WHO (spolu s jej zastúpením v lektorskom tíme), zvyšuje predpoklad účinnosti jeho výstupov nad horizont roku 2012 a priorit viazaných výlučne na rozhodnutia Európskej únie.

Záver

Pripúšťame, že diktát sociálnych priorit určených a vyhlasovaných v rámci uplatňovania rozhodnutí európskych politických autorít (Európskeho parlamentu a Rady) môže vyvolávať u ľudí, ktorí sa venujú praktickému výkonu sociálnej práce či vzdelávaniu v pomáhajúcich disciplínach, istú nevôľu. Možno namietat, že jednotlivé vzdelávacie pracoviská, profesijné združenia v oblasti sociálnej práce na národnej a medzinárodnej (európskej) úrovni nemajú dostatok „politckej sily“ ovplyvňovať procesy rozhodovania o týchto prioritách a stanovovania mechanizmov, ako sa budú v jednotlivých krajinách realizovať a podporovať. Sme však toho názoru, že ak sa budú sociálni pracovníci cez vzdelávacie inštitúcie, organizácie, prostredníctvom ktorých poskytujú svoje služby ľuďom, či cez rozličné združenia, v ktorých pôsobia, vyhraňovať voči takýmto iniciatívam, bude sa zväčšovať priestor medzi ich odborným poslaním a spoločenským (teda aj politicko-právnym a inštitucionálnym) prostredím, v ktorom ho realizujú. Skôr než vyhraňovanie by výzvou pre sociálnu prácu a jej vzdelávací systém mohlo byť hľadanie tvorivých ciest, ako uvedené iniciatívy využívať pre svoju praktickú činnosť, ako si vymieňať skúsenosti a príklady dobrej praxe na rozličných úrovniach a tým scitlivovať politické autority pre rozhodnutia reflektujúce praktické potreby ľudí. Príklad Akademického turné realizovaného v priebehu roka 2012 môže byť toho príkladom.

Literatúra:

- FUTURAGE. A Road Map for European Ageing Research.* Sheffield. October 2011.
- Kumer, D. (ed.) *Promotion of senior volunteering through international Exchange. Practical and Policy Recommendation.* Vydané v rámci ENEA Project.
- Manual on the Measurement of Volunteer Work.* ILO. March 2011.
- Repková, K.: *Sociálne programovanie a projektovanie (nielen) v sociálnej práci.* Bratislava : EPOS, 2008, 78 strán. ISBN 978-80-8057-781-0.
- Repková, K.: *Lekcia kontinuity „Európskych rokov“ pre potreby dlhodobej starostlivosti.* Prednesené na konferencii „Aktívne starnutie s podporou všetkých generácií“. Bratislava, 7.2.2012.
- Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 1098/2008/ES z 22. októbra 2008 o *Európskom roku boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu (2010).*
- Rozhodnutie Rady z 27. novembra 2009 o *Európskom roku dobrovoľníckych činností podporujúcich aktívne občianstvo (2011)* (2010/37/ES).
- Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 940/2011/EÚ zo 14. septembra 2011 o *Európskom roku aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami (2012)*

Sittermann, B.: *Europeanisation: A Step Forward in Understanding Europe?* Münster. [http://nez.uni-muenster.de/download/Sittermann Literature Review Europeanisation FINAL2006.pdf](http://nez.uni-muenster.de/download/Sittermann_Literature_Review_Europeanisation_FINAL2006.pdf); [dostupné na internete 21. 04. 2012]

Kontakt:

Doc. PhDr. Kvetoslava Repková, CSc.

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

17. Novembra 1, 080 78 Prešov

Slovensko

Tel: +421 2 20 441 400

Fax: +421 2 20 441 215

E-mail: Kvetoslava.Repkova@ivpr.gov.sk